

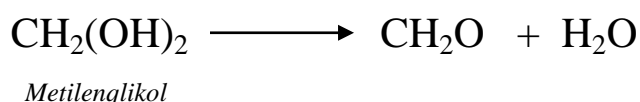
SPIRTLƏR, ƏSAS NÜMAYƏNDƏLƏRİ, ALINMASI, XASSƏLƏRİ,

Çoxatomlu spirtlər. Əvvəldə qeyd edildiyi kimi, spirtlərin atomluğu molekuldakı hidrosil qruplarının sayı ilə müəyyən olunur. Çoxatomlu spirtlər dedikdə molekulunda iki və daha çox hidrosil qrupu olan spirtlər nəzərdə tutulur.

İkiatomlu spirtlər adətən qlikollar, üçatomlular – *qliserinlər*, dördatomlular - *eritritlər*, beşatomlular - *pentitlər*, altıatomlular isə *heksitlər* adlanır.

İkiatomlu spirtlər. İkiatomlu spirtlərdə hidrosil qrupları bir-birinə nəzərən müxtəlif vəziyyətlərdə yerləşə bilər. 1,2 - qlikollar şirin tamamilik olduğundan bu sinif spirtlər qlikol adlandırılmışdır. Hidrosil qruplarının vəziyyətinə görə ikiatomlu spirtlər α -qlikollar (hidrosil qrupları qonşu karbon atomlarında olarsa), β -qlikollar (hidrosil qrupları 1,3 - vəziyyətdə olarsa), γ -qlikollar (hidrosil qrupları 1,4- vəziyyətdə olarsa), δ - qlikollar (hidrosil qrupları 1,5- vəziyyətdə olarsa) və s. kimi fərqlənir.

Hidrosil qrupları eyni bir karbon atomu ilə əlaqəli ikiatomlu spirtlər davamsız olub, asanlıqla uyğun aldehid və ya ketonlara parçalanır. Məsələn, metilenqlikol ancaq sulu məhlulda davamlıdır, sudan ayrılan kimi o formaldehidə parçalanır:

Qlikollar müxtəlif nomenklatura ilə adlandırılır. 1,2-qlikolların trivial nomenklatura ilə adları uyğun etilen karbohidrogenin adının sonuna *qlikol* sözü əlavə edilməklə düzəldilir.

Hidroksil qrupları metilen qrupları ilə təcrid olunmuş karbon atomları ilə əlaqəli qlikollan adlandırmaq üçün metilen qruplarının sayının sonuna **qlikol** sözü əlavə olunur.

Hidroksil qrupları qonşu iki üçlü karbon atomları' ilə əlaqəli qlikollara pinakonlar deyilir.

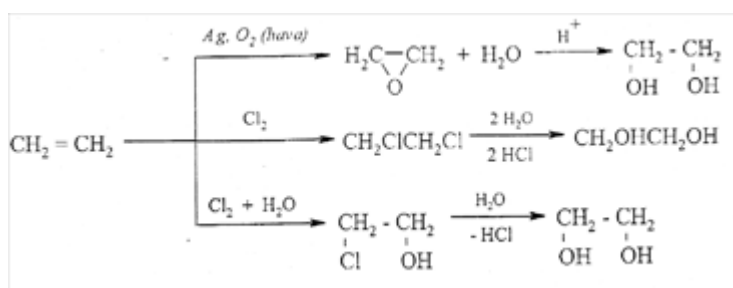
Qlikollann elmi nomenklatura ilə adları molekulda hidroksil qruplan-nm yeri göstərilməklə uyğun alkanın admm sonuna **diol** şəkilçisi əlavə et-məklə düzəldilir.

Bəzi qlikollann trivial və elmi nomenklatura ilə adları 6-cı cədvəldə göstərilir:

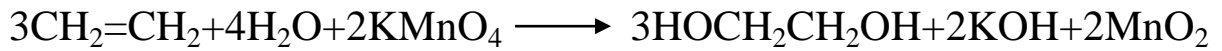
<i>Qlikollar</i>	<i>Trivial</i>	<i>Elmi</i>
$\text{CH}_2\text{OHCH}_2\text{OH}$	Dimetilenqlikol və ya etilenqlikol	1,2-Etandiol
$\text{CH}_2\text{CHOHCH}_2\text{OH}$	Propilenqlikol	1,2-Propandiol
$\text{HOCH}_2\text{CH}_2\text{CH}_2\text{OH}$	Trimetilenqlikol	1,3-Propandiol
$\begin{array}{c} \text{CH}_3 - \text{CHOHCH}_2\text{OH} \\ \\ \text{CH}_3 \end{array}$	İzobutilenqlikol	2-Metil-1,2-propandiol .
$\begin{array}{c} \text{CH}_3 \quad \text{CH}_3 \\ \quad \\ \text{CH}_3 - \text{C} - \text{C} - \text{CH}_3 \\ \quad \\ \text{OH} \quad \text{OH} \end{array}$	Tetrametiletilenqlikol və ya pinakon	2,3-Dimetil-2,3-butandiol

Alınma üsulları: Etilenqlikol sənayedə etilen əsasında üç müxtəlif üsulla

alınır;

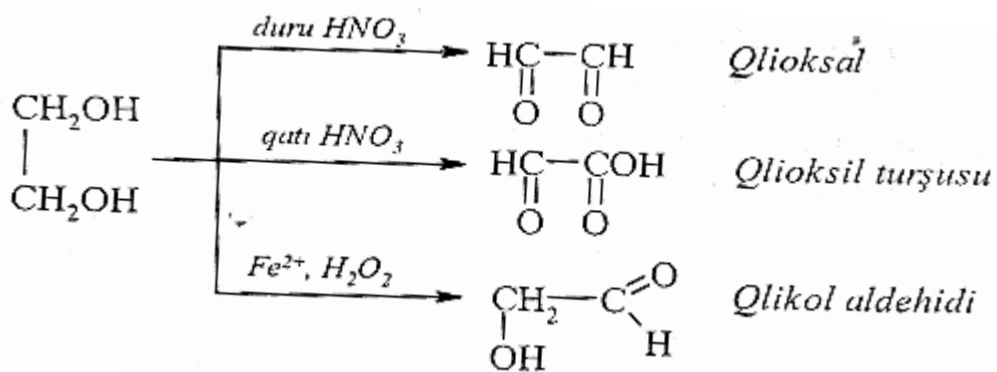
Etilenqlikol, eləcə də digər qlikollar başqa reaksiyalar üzrə də alınabilir. Alkenlərin Vaqner üsulu ilə oksidləşməsi:

Fiziki xassələri: Qlikolların aşağı nümayəndələri qatı maye. yuxarı molekulyar kütləli qlikollar isə bərk halında birləşmələrdir. Molekulunda iki hidrosil qrupu olduğundan qlikollar daha güclü assosiasiya edir, biratomlu spirlərə nisbətən suda daha yaxşı həll olur və yuxarı temperaturda qaynayır.

Kimyəvi xassələri: Qlikolların bir çox kimyəvi xassələri biratomlu spirlərə uyğundur. Lakin ikiatomlu spirt kimi onlar bəzi xüsusi xassələrə də malikdir.

Oksidləşdiricinin təbiətindən asılı olaraq etilenqlikol müxtəlif istiqamətdə oksidləşir. Duru nitrat turşusu ilə dialdehid - qlialdehid, qatı nitrat turşusu ilə qlialdehid turşusu və ikivalentli dəmir duzlarının iştirakında hidrogen peroksidlə oksidləşdirildikdə isə qlialdehid əmələ gəlir:

Reaksiyanın şəraitindən asılı olaraq etilenqlikol müxtəlif istiqamətdə dehidratlaşır.